

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 22.11.2015
Yayın Kabul Tarihi: 12.12.2015

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Temel Düzey (A1, A2) Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı *

The Cultural Transmission Of School Book Of Turkish In Basic Stage(A1 A2) Of Teaching Foreign Language

Doç. Dr. İhsan KALENDEROĞLU **

Öz

Dünyada küreselleşme olgusuyla birlikte birden çok yabancı dil öğrenme ihtiyacı gün geçtikçe artmıştır. Günümüzde özellikle farklı kültür coğrafyalarından insanlar, ekonomik kaygı, iyi bir eğitim alma, farklı sosyal ve kültürel ortamları yakından görme vb. sebeplerle bir araya gelmekte ve iletişime geçmektedir. Bu durum son yirmi yılda hem Türkiye hem de Türkiye Türkçesi için de önem arz etmiştir. 1990'lı yılların başlarında bağımsız Türk cumhuriyetleri ve akraba topluluklardan yükseköğrenim görmek için gelen öğrencilerinin başlattığı Türkçe öğrenme süreci, zamanla farklı coğrafyalardaki öğrencilerin talepleriyle çok hızlı gelişmiştir. Yabancılar Türkçe öğretimiyle ilgili her ne kadar başlangıçta müfredat ve öğretim materyali eksikliği olsa da son yıllarda sayıları gittikçe artan TÖMER ve Dil Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ndeki kur tanımlarına göre hazırlanan Yabancılar Türkçe öğretim setleri büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Ancak, Türkçe öğretilirken yabancı dil öğretiminin önemli bir unsuru olan kültürlerarası iletişimsel yeterlilik ve kültür aktarımı konusu da önem arz etmektedir. Dil öğrenme sürecinin aynı zamanda kültür aktarımı süreci olduğu düşünüldüğünde, Türkçenin yabancılar öğretilme sürecinde Türk kültürüne ait unsurlar da aktarılacaktır. Bu bildirimizde özellikle temel düzeyde (A1, A2) Türkçe öğrenen bireylere yönelik hazırlanan ders kitaplarındaki kültür unsurları tespit edilip çeşitli yönleriyle değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Temel Düzey (A1, A2), Kültür Aktarımı

* 12-13 Kasım 2015 tarihleri arasında İstanbul Aydın Üniversitesinde düzenlenen "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu"nda sunulan bildiri metnidir.

** Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

Abstract

The necessity of learning more than one foreign language in the world has been increased day by day with the phenomenon of globalisation. Nowadays, especially people seeing different geographic locatin have come together and got in contact with the cause of seeing separate social and cultural atmosphere with the causes of economic concern, attending a qualified education and seeing different social and cultural atmosphere. This situation has also become more of an issue by both in Turkey and Turkish for twenty years. At the beginnigns 1990s, the duration of learning learning Turkish initiated by the students coming free state of Turkey Republic and its kinfolk communities have grown rapidly in progress of time. No matter what deficiency of cirriculum and materials teaching foreigners Turkish at the beginning, the problem has been solved by the description of growing number of TOMER courses and language joint applicant text for languages. But, the issue of transmission interculturally communicative proficiency being the most important part of foreign language has become important as well. Thinking that the duration of learning language is also transmission of culture, the items of Turkish culture have also transmitted. Especially, our declaration has been evaluated from various aspects by being fixed cultural factors prepared for the individuals learning Turkish in basic level (A1-A2).

Key Words: Teaching of Turkish as a Foreign Language, Basic Level(A1-A2), The Transmission of Culture.

Giriş

Temeli tarihin bilinmeyen karanlık dönemlerinde atılmış, insanlar arasındaki iletişimin en sağlıklı ve etkili aracı olarak kabul edilen dil; hiç şüphesiz günümüzde de bu görevinin yanı sıra yeryüzündeki toplulukların milletleşme sürecinin ve kimliklerinin bir parçası olarak küresel ölçekte de önemli bir araç ve güç hâline gelmiştir. Özellikle son elli yılda dünyada artan uluslararası ilişkiler, ulusların kendi ana dilleriyle iletişim kurmasında yetersiz kalmış; bu durum milletlerin birbirlerinin dillerini öğrenme mecburiyetini ortaya çıkarmıştır. Bir ülkenin dilinin yabancılarca öğrenilmesini gerekli kılan unsurlar, o ülkenin yürütmüş olduğu politik, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkileri içinde barındırır (Göçer, 2013: 171). Diğer taraftan milletlerin ya da bireylerin iletişimi sadece kendi dilleriyle sürdürebilmeleri, günümüz şartlarında mümkün gözükmemektedir (Melanlıoğlu, 2013: 129) Bu doğrultuda son yıllarda, bacasız endüstri denilen turizmin yanı sıra, farklı coğrafyalardaki bireylerin yabancı dil öğrenme amaçları ve çabaları, ülke ekonomilerine girdi noktasında farklı bir boyut kazandırmıştır. Özellikle başta Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya gibi ülkelerin dillerine, gelişen kültürel, ekonomik ve teknolojik koşullar doğrultusunda ciddi bir ilgi artışı olmuştur. Bu artış doğal olarak hem o ülkenin dilinin evrensel ölçekteki gücüne hem de kültürüne büyük katkı sağlamıştır.

Dünyada bireylerin yabancı dil öğrenme isteği farklı boyutlarda şekillenmeye başlamıştır. Özellikle son otuz yılda başta Türkiye olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde yeni nesiller farklı bir ülkede öğrenim görme, farklı kültürleri tanıma, hedef dile ait ülke veya coğrafyayla ilgili değişik konularda araştırma yapma, kendine iyi bir gelecek hazırlama vb. sebeplerle yabancı dil öğrenmeyi öncelikleri arasında en başa almıştır. Bu durum Türkiye ve Türkiye Türkçesi için de son yıllarda benzer şekilde gelişme göstermiştir. Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilme tarihi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Geçmişten günümüze Türkçe, ana dilleri Türkçe olmayanlar tarafından çeşitli sebeplerle öğrenilmiştir. Kimileri Türklerle iç içe ya da komşu olduğu için, kimileri Türklerin yönetimindeki yerlerde yaşayıp devlet kademelerinde görev yapmak için, kimileri ticaret yapmak, dinini yaymak için Türkçe öğrenmiştir (Zorbaz, 2013: 159). Yakın döneme geldiğimizde, 1992 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması sürecinde bağımsızlığını ilan eden beş Türk cumhuriyetiyle ilişkileri geliştirmek amacıyla başlanan eğitim ve kültür alanındaki işbirliği faaliyetleri sonucunda uygulamaya konulan, “Büyük Öğrenci Projesi” ve YÖK’ün Türkiye’deki üniversitelere yabancı öğrenci getirme çalışmalarıyla birlikte, başta Türk cumhuriyetleri ve akraba topluluklar olmak üzere Avrupa, Afrika ve Uzakdoğu ülkelerinden öğrenciler gelmeye başlamıştır. Bu süreçte devletimiz de Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine farklı bir boyut kazandırmak ve dünyanın en eski yazı dillerinden biri olan Türkiye Türkçesinin ve Türk kültürünün yurt dışındaki muhataplarına ve ilgililerine öğretilmesi amacıyla yakın zamanda Yunus Emre Enstitüsünü kurmuş ve çeşitli ülkelerde temsilcilikler açmıştır. Geline nokta itibarıyla başlangıçta lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi için “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında TCS ve YÖS sınavlarıyla ülkemize yabancı öğrenci kabulü yapılırken günümüzde bu uygulamada bazı değişikliklere gidilmiş; Yurt Dışı Türkler Başkanlığı (YTB) burslusu ve YÖS statüsünde öğrenciler kabul edilmeye başlanmıştır. Bu yönde YÖK’ün özellikle yabancı öğrenci statüsündeki öğrencilerin Türkçe öğrenimi süreçlerini üniversitelerin kendi inisiyatifine bırakması TÖMER’lerin sayılarında ciddi bir artışa sebep olmuştur. Doğal olarak bu hızlı büyüme, ülkemizdeki üniversitelerin birçoğunda açılan TÖMER, DİLMER gibi merkezlerde öğretim materyali olarak kullanılacak ders kitabı ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında yetişmiş öğretim elemanı eksikliğini de beraberinde getirmiştir. Çünkü, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi işi yalnızca Türkiye’de değil yurt dışındaki Yunus Emre Enstitüsüne ait temsilciliklerin açtığı YETEM’lerde de ilgiyle karşılanmış ve yoğun bir ilgi görmüştür. Hâl böyleyken, TÖMER ve DİLMER’lerde Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’ne göre hazırlanmış Temel (A1, A2), Orta (B1, B2) ve Yüksek (C1.) seviye ders kitaplarında temelde Türkçe öğretimi hedeflenirken, özelden ise hedef kitleye göre hazırlanan ders kitaplarının muhataplarına kültür aktarımı ve kültürlerarası iletişimsel yeterlilik noktasındaki eksiklikler dikkati çekmiştir. Yabancı dil ders kitapları, öğrencilerin dil öğrenirken kullanacakları bir kaynak olarak görüldüğünde, öğrenci ihtiyaçlarının belirlenerek bu kaynağın hazırlanması önemlidir. Günümüzde öğrencinin ihtiyacı, sadece sınıf içinde değil sınıf dışında da öğrenmeye devam edebilecek bilgi ve beceriye sahip olabilmek ve öğrenme sorumluluğunu üstünde taşıyabilmektir

(Bayezit, 2013: 462). Bu sorumluluğun gelişmesinde en önemli unsur kültürlerarası iletişimsel yeterliliğin ve kültür aktarımının sağlanmasıdır. Diğer yandan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan Türkçenin ana dili eğitimi ve yurt dışındaki Türk çocuklarına öğretimi programlarında dahi bireylerin yaş gruplarına ve seviyelerine göre hazırlanan ders kitaplarında kültür aktarımı konusu işlenirken Türkçenin yabancılara öğretilmesi sürecindeki kültür aktarımı hem hedef dile ait kültürün tanıtılması hem de bireyin sahip olduğu kaynak dille birlikte içinde bulunduğu kültür ortamına uyum sağlamasına katkı noktasında büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla yabancı dil derslerinde kültür aktarımı yapılırken nelerin öğretileceğinin, hangi konuların öne çıkarılacağı belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Kültür kavramının birçok unsuru içinde barındırması, öğretilecek konularda sınırlandırılmaya gidilmesini gerektirmektedir. Konu seçiminde, günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan durumları içermeye, tüm kültürlerin ortak alanlarını oluşturma, öğrencinin dili daha iyi kavramasını sağlama, ilgi çekici ve güdüleyici olma gibi birtakım unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır (Vargelen, 2013: 36).

Yabancı dil öğretiminde kültür aktarımı konusuna büyük önem veren Avrupa ülkeleri, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde gerçekte bir dilin konuşulduğu toplum ya da toplumların bilgisinin ve kültürünün, dünya için evrensel bir değer taşıdığı vurgulanarak yabancı dil öğretimi ders kitaplarındaki kültüre ait unsurları (CEF 2001);

1. Günlük yaşam; yiyecek-içecekler, yemek zamanları, sofrâ âdabı, ulusal bayramlar, çalışma saatleri ve uygulamaları, boş zaman etkinlikleri (hobiler, spor, okuma alışkanlıkları, medya),

2. Yaşam şartları; yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik farklılıklar), barınma olanakları, sosyal yardım düzenlemeleri,

3. Kişiler arası ilişkiler (güç ve çıkar ilişkileri dâhil), toplumdaki sınıf yapısı ve sınıflar arası ilişkiler, cinsler arası ilişkiler, aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler, nesiller arası ilişkiler, iş ortamındaki ilişkiler, toplum ile polis ve resmî görevliler arasındaki ilişkiler, ırk ve toplum ilişkileri, siyasi ve dini gruplar arasındaki ilişkiler,

4. Değerler, inanışlar ve tutumlar, sosyal sınıf, meslek grubu (akademik, yönetici, sosyal hizmet, usta ve el emekçisi), sağlık (kazanılmış ve kalıtsal), bölgesel kültür, güvenlik, kurumlar, gelenek ve sosyal değişim, tarih; özellikle ikonlaşmış tarihi kişi ve olaylar, azınlıklar (etnik ve dini), ulusal kimlik, ideolojiler, yabancı üniversiteler, yabancı kişiler, sanat (müzik, görsel sanatlar, edebiyat, drama, popüler müzik), mizah (gülmece),

5. Beden dili, beden diline hükmeden örf ve âdetlerin bilgisi kullanıcının/öğrenenin sosyokültürel yetenekleri,

6. Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler); örneğin, misafir olma ve ağırlamada, dakiklik hediye, giyecek, yiyecek ve içecekler, davranış ve söyleyiş âdetleri, kalış (ziyaret) süresi, vedalaşma,

7. Törensel davranışlar, dinî tören ve âyinler, doğum, evlilik, ölüm, halka açık gösteri ve törenlerde dinleyici ve seyirci davranışları (tavırları), kutlamalar, festivaller, danslar, disko, vb. olarak belirtmiştir.

Bildirimizin başlığında belirttiğimiz şekilde, Temel Düzey'e (A1, A2) göre hazırlanmış, tarama yöntemiyle incelediğimiz Gazi Üniversitesi TÖMER'in "Yabancılar İçin Türkçe, İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinin (DİLMER) "İstanbul, 'Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı' isimli ders kitaplarının yukarıda belirtilen çerçeve doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir. Ancak, belirli bir çerçeve doğrultusunda hazırlansa da özellikle kültür aktarımı ve kültürlerarası iletişimsel yeterliliği sağlama noktasında setler arasında bariz farklar olduğu tespit edilmiştir. Şimdi yukarıdaki sırayla Temel Düzey'e (A1, A2) göre hazırlanmış ders kitaplarını kültürlerarası iletişimsel yeterlilik ve kültür aktarımı konusunda inceleyelim.

Gazi Üniversitesi TÖMER, Yabancılar İçin Türkçe A1, A2 (Temel Düzey)

Gazi Üniversitesi TÖMER öğretim elemanları tarafından hazırlanan A1, A2 düzeyindeki ders kitaplarından A1 kitabı altı bölüm ve bu bölümlere ait dört alt metinle birlikte her bir metin, "anlama, konuşma, yazma ve dinleme" becerilerinden oluşmaktadır. "Merhaba" başlıklı birinci bölümde sırasıyla "Ben ve Arkadaşlarım, Ben Kimim, O Nasıl Biri ve Evim Çevrem" metinleri bulunmaktadır. Kültür unsurları açısından birinci bölüme bakıldığında, daha çok çerçeve programa göre hazırlanmış, kendini tanıtmaya, tanışma, meslekler, çevreyi tanıma gibi hususların yer aldığı görülmektedir. Burada daha çok kültüre ait öğelerden ziyade kültürel unsurların günlük yaşam ve kişilerarası ilişkiler şeklinde metinlerdeki bağlama göre verildiği düşünülmektedir. Bu bölümde dikkati çeken husus resimlemelerde zaman zaman zıtlıkların olmasıdır. Örneğin, "Soy Ağacım" adlı resimde bir Türk ailesinin soya ait akrabalık adları verilirken kullanılan resimlerin birçoğu Türk tipini yansıtmamaktadır. Takdir edersiniz ki yabancı dil öğretiminde kullanılan ders kitaplarının öğretim yeterliliğinin yanı sıra sayfa düzeni gibi hususlar da çok önemlidir. Kültüre ait unsurları yansıtırken kullandığımız resimler farklı kültürleri çağrıştırsa burada etki gücü kaybolur. Bu bölümde gündelik yaşama dair yer adlarının verilmesi, Türkiye haritası ile önemli şehirlerin tarihi ve turistik yerlerle birlikte verilmesi dikkati çekmektedir. "Nerede, Ne Zaman, Nasıl?" başlıklı ikinci bölümde ise zaman kavramı, boş zamanı değerlendirme, yemek, alışveriş ve sağlık konuları ele alınmıştır. Bu bölümde en önemli kültür unsuru olarak "Tadı Damagımda" başlığıyla ikinci metinde geçen Türk mutfağına ait yemekler, tatlılar, salatalar, içecekler verilmiştir. Bu noktadan bakıldığında metindeki bağlamdan hareketle diğer becerilerle birlikte desteklenen kültürel bir unsur olmuştur. Ancak burada da resim seçiminin doğru yapılmadığı düşünülmektedir. Bu bölüme ait alışveriş metninde market alışverişi ve evde kek ve menemen yapımı Türklerle

ait mutfak ve yemek kültürünü yansıtmaları açısından önemli olarak değerlendirilmektedir. “Dikkat” başlıklı üçüncü bölümde ise yine gündelik yaşama ilişkin hususların “Otogarda, Hastanede, Cadde ve Sokaklar ve İçinde Ne Var?” metinleriyle verildiğini görüyoruz. Bu bölümde en dikkat çekici kültürel unsur olarak “İçinde Ne Var?” başlıklı dördüncü metindeki “sütlaç yapımıdır. Anlama becerisine bağlı olarak “Sütlaç” tatlısına yer verilmesi, diğer beceriler içerisinde ise bakliyat, meyve, sebze, kahvaltılıklar, et ürünleri, abur cubur” gibi yiyeceklerin resimlerle birlikte sunulması dikkati çekmektedir. “Teknik İşlemler” başlıklı dördüncü bölümde “Sevgili Günlük, Kumbara Bankası, Kahve Molası, Yeni Tarife” başlıklarıyla yazılmış metinlerde kültür unsurlarından ziyade önceki bölümlerde de dikkatimizi çeken gündelik yaşama ilişkin değerler ön plana çıkmaktadır. Burada dikkatimizi çeken bir başka hususu da paylaşmak gerekir. “Sevgili Günlük” başlıklı birinci metinde günlüğü yazan “Buket”, ancak resimdeki kız çocuğunun günlüğündeki yazı Türkçe olmadığı görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere genel olarak Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan sette resimleme konusunda bu vb. durumlarla sıkça karşılaşılmaktadır. “Nasıl Giderim?” başlıklı beşinci bölümde ise genel olarak yurt hayatı, köy ve şehir hayatı, Kapadokya’nın anlatılması öne çıkan kültürel hususlardır. A1 düzeyindeki kitabın altıncı (son) bölümünde ise “İletişim Kuruyorum” başlığını görüyoruz. Bu bölümde de kültür unsurları olarak millî ve dinî bayramları, doğum günü kutlamaları, “çok yaşa” gibi gündelik konuşma dilindeki kalıp ifadeler öne çıkmaktadır.

Gazi Üniversitesi TÖMER öğretim elemanları tarafından hazırlanan Yabancılar İçin Türkçe A2 (Temel Düzey) ders kitabı, “Haberin Var mı?, Bu Benim Dünyam, Durma, Keşfet!, Hayatı Öğreniyoruz, Okuyalım ve Öğrenelim” başlıklarıyla beş bölümden oluşmaktadır. A1 kitabında daha çok gündelik yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, aile gibi temalara bağlı olarak verilen kültür unsurları A2 kitabında daha temel ve özel şekilde verilmeye çalışılmıştır. A2 kitabına genel olarak baktığımızda “Bu Benim Dünyam” başlığını taşıyan ikinci bölümdeki “Çömlekçilik Kursu” başlıklı metin Türk kültürüne ait çömlekçilik sanatının yansıtılması noktasında dikkati çekmektedir. Aynı bölümün dördüncü metninde ise “Sudaki Resimler” başlığıyla yine Türk kültürünün ve sanatının önemli yansımalarından olan “Ebru” sanatına yer verilmiştir. Türkçe öğrenen yabancılarla Türkiye’nin turistik yerlerini tanıtmaya yönelik “Durma, Keşfet” başlıklı üçüncü metinde Nemrut ve Adıyaman, Ankara ve çevresi tanıtılmıştır. Aynı bölümün “En İyi Arkadaşım Evleniyor” başlıklı metninde ise Türk kültüründe evlilik ve evlenme töreni öncesi yapılan hazırlıklardan bahsedilmesi kültürel anlamda dikkati çekmektedir. A2 kitabının dördüncü bölümünde de az da olsa Türk kültürüne ait izler bulmak mümkün. Bu bölümde Nasrettin Hoca ve Neşet Ertaş gibi kültürümüzü mal olmuş önemli şahsiyetlerin bağlam içinde verilmesi önemlidir. Beşinci bölümde ise Atatürk ve Sabiha Gökçen’le birlikte Bolu’daki Yedi Göller Millî Parkı’nın ele alınması kültür aktarımı açısından önemli görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında, Gazi Üniversitesi TÖMER öğretim elemanları tarafından hazırlanan Temel Düzey A1 ve A2 ders kitaplarında kişilerarası ilişkiler,

değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, sosyal yaşam, coğrafya ve mekân, tarihî ve turistik yerlerle ilgili Türk kültürüne ait hususlar, temalara uygun şekilde yazılan metinlerde sezdirme yoluyla verilmiştir. Yukarıda örneklemeye çalıştığımız kültür unsurları ağırlıklı olarak metindeki bağlam içinde verilmiştir. Burada vurgulanması gereken ön önemli husus, her iki kitabın da CEF'e göre yazılmış olmasına rağmen kültürel unsurların bilgi düzeyinde kalmış olmasıdır. Özellikle A1 düzeyindeki ders kitabında muhatapların farklı kültürlerle ait örnekleri de görmeleri kaynak kültürle hedef kültür arasındaki iletişim eksikliğini ortadan kaldırarak bir noktada Türk kültürüne ait ön yargıları ve bilinmezlikleri hafifletecektir.

İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi, İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı, A1, A2

Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ders kitaplarından bir diğeri de İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi (DİLMER) öğretim elemanları tarafından hazırlanan “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe” öğretim setidir. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne göre tanımlanmış seviyelere göre hazırlanmış her bir kitabın önsözünün kitapların yazılma amacının vurgulandığı paragrafta, “*İstanbul Yabancılar İçin Türkçe*” öğretim seti, *Doğu ile Batı arasında köprü konumunda olan ülkemizin kültürünü, düşünce tarzını aktaracak en güncel dil öğretim yöntemleriyle hazırlanmış kapsamlı bir çalışmadır.*” ifadesi kültür aktarımı ve kültürlerarası iletişimsel yeterlilik konusuna önem verildiğinin göstergesi olarak düşünülmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 kitabı Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ndeki programa uygun şekilde “Merhaba, Nerede, Ne Yapıyorsun?, Benim Dünyam, Zaman Zaman ve Çevremiz ve Biz” başlıklarının yer aldığı altı üniteden oluşmaktadır. Öncelikle, sette yer alan bütün kitapların kâğıt kalitesi, sayfa düzeni, resim seçme vb. baskıya ait unsurlar dikkati çekmekte olup, bu hususların hedef kitlenin de öğrenme sürecinde olumlu etki yapacağı düşünülmektedir. “Merhaba” başlığı altında “tanışma, dilekler, kişi ve nesnelere tanıma”nın işlendiği bu bölümde daha çok bireyler arası gündelik ilişkiler öne çıkmaktadır. Ayrıca, kültür unsurlarının aktarımı açısından bütün seviyelerde her ünitenin sonunda “Kültürden Kültüre” başlığı altında hedef dilde öğrendikleri kültür unsurlarıyla kaynak dil ve diğer ülkelerin kültür unsurları arasında dengeyi sağlama ve iletişimsel yeterliliği öne çıkarma çabası önemlidir. Birinci ünitenin sonunda “Burası Neresi?” başlığı altında dünyada kültürel sembollerle öne çıkan şehirlerin verilmesi önemlidir. “Nerede” başlığı altında “Kendini tanıma, sayıları söyleme, form doldurma” alt başlıklarının verildiği ikinci ünite ise daha çok “okul, oda, yer” gibi unsurlardan bahsedilmiştir. Bu ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde, Türkiye, Japonya ve Mısır'daki mağazalara resimlerle yer verilmiş; belirtilen ülkelerdeki mağazaların açık veya kapalı olduğu günler ve saatler belirtilerek yazma etkinlikleri içinde kaynak kültürün muhatapları olan öğrenciden hedef dildeki ve sınıftaki diğer öğrencilerin kültürleriyle karşılaştırma yapmaları istenmiştir. “Ne yapıyorsun?” başlığı altındaki üçüncü ünite “Bir günüm, boş zamanlarım, İstanbul'da geziyorum”

metinleriyle gündelik hayata ilişkin hususlar ve gezme kültürüyle gezilecek yerler ele alınmıştır. Bu ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde Türkiye, Almanya ve Gana’daki üniversite öğrenciler örnek verilerek öğrencilik dönemlerinde kaldıkları yerler ve olanaklar anlatılmış; konuşma becerisi altında da “Sizin ülkenizde öğrenciler nerede kalıyorlar?” sorusuyla da kültürlerarası iletişimsel yeterlilik sağlama hedeflenmiştir. Dördüncü ünite de ise “Benim Dünyam” başlığı altında “ailem, arkadaşlarım, ailemden uzakta” temaları işlenerek gerek hedef kültür gerekse kaynak kültürdeki farklı yaklaşımlar işlenmiştir. “Kültürden Kültüre” köşesinde Japonya’dan Aiko’nun, Amerika’dan John’un, Türkiye’den Mehmet’in aileleri örnek verilerek öğrencilere ülkelerindeki aile yapısı hakkında sorular yöneltilmiştir. “Zaman Zaman” adını taşıyan beşinci ünite de ise “Saatler, Bayramlar, Özel Günler” ele alınmıştır. Özellikle dinî ve millî bayramların bir arada verildiği “Bayramlar” başlığını taşıyan okuma metni kültür aktarımı açısından önem taşımaktadır. “Özel Günler” başlığını taşıyan okuma metni de tıpkı bir önceki metin gibi “evlilik yıldönümü, anneler günü, öğretmenler günü, doğum günü” gibi kültüre ait unsurlardan özel günleri yansıtmaları bakımından dikkat çekmektedir. Beşinci ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde ise ünitenin temasına uygun olarak “İlginç Festivaller” seçilmiş; Türkiye’den “Hıdrellez”, İspanya’dan “Domates Festivali”, Hindistan’da ise “Holi Renk Festivali” dikkat çekici bir üslupla muhataplarına ulaştırılmıştır. Yine bu kısımda da öğrencilere ülkelerindeki ilginç festivaller sorularak kültürlerarası iletişimsel yeterliğe katkı sağlanmıştır. “Çevremiz ve Biz” başlığını gördüğümüz altıncı ünite de ise “Akrabalarım, Benim Mahallem, Hastayım” metinlerinde çok etkin olmasa da bağlamdan hareketle kültür unsurlarına rastlanmaktadır. Bu ünite de “Kültürden Kültüre” köşesinde ise Türkiye, Arap coğrafyası ve İngiltere’deki sohbet kültüründen bahsedilerek, öğrencilere ülkelerindeki yakın arkadaşlarıyla hangi konularda sohbet ettikleri sorulmuştur.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 kitabı da A1 kitabı gibi altı üniteden oluşmaktadır. Üniteler sırasıyla “Gezelim Görelim, Haberiniz Olsun, Neler Olacak, Evvel Zaman İçinde, Ne Olur Ne Olmaz, Neler Yapabilirsiniz?” başlıklarını taşımaktadır. “Gezelim Görelim” başlığı altındaki birinci ünite de, “Mutfakta, Lokantada ve İnternette” metinleriyle özellikle Türk mutfağına has çorba çeşitleri, şiş kebab ve diğer kebab çeşitleri, salatalar, mezeler, içecek ve tatlıların verilmesi kültür aktarımı açısından önemli bulunmaktadır. Bu ünite de “Kültürden Kültüre” köşesinde Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa, Mısır gibi ülkelerin mutfak kültürüne ait önemli yemekler tanıtılarak öğrencilerden kendi ülkelerindeki önemli yemeklerden örnekler vermeleri istenmiştir. “Haberiniz Olsun” adını taşıyan ikinci ünite de “Buluşlar -İcatlar” başlığı altında dünyadaki ilk icatlar ve mucitlerden bahsedilmesi, dinleme bölümündeki “Önemli Kişiler” metninde, Fatih Sultan Mehmet, Galileo ve Orhan Pamuk’tan bahsedilmesi kültürlerarası iletişimsel yeterlilik ve kültür aktarımı konusunda önemli unsurlardır. Bu ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde “Gökyüzünde İnsanlar” adlı metinle Hezarfen Ahmet Çelebi ve Wrihgt Kardeşler verilerek öğrencilere ülkelerindeki mucitler sorulmuştur. Üçüncü ünite de ise kültürel unsur olarak Türk kültüründe piknik konusu dikkati çekmektedir.

Bu ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde “Kahve Dünyası” başlıklı metinle Türk kahvesi, Endonezya kahvesi ve Yemen kahvesi örnek verilerek kahvenin farklı topluluklardaki üretilme ve tüketilme özelliklerine bakılmıştır. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders Kitabı'nın A1 ve A2 düzeyinde incelediğimiz setler içerisinde kültürlerarası iletişimsel yeterlilik ve kültür aktarımı açısından en yoğunu “Evvel Zaman İçinde” başlıklı dördüncü ünedir. Bu ünite de özellikle Türklerin sözlü ve yazılı kültürüne ait en önemli türlerden fıkra, masal ve efsane türleri, Nasrettin Hoca, Kırmızı Başlıklı Kız, Keloğlan, Denizci Sinbad gibi örneklerle birlikte verilmiştir. Ünitenin “Kültürden Kültüre” köşesinde ise “Efsaneler” metninde Anadolu'daki “Gelin Kayası” efsanesi ile Kore'de anlatılan “Taş Olan Kadın” efsanesine yer verilmiştir. Beşinci ünite de ise “Doğa Olayları” başlığı altında, genel olarak doğa olaylarından bahsedilmiş; çeşitli ülkelerin iklim özelliklerine yer vermiştir. Bu ünite de “Alışkanlıklar ve Ricalar” metninde ise hobilerden ve gündelik hayatta ihtiyaçları karşılamak için manavda, sokakta, pastanede, bankada çeşitli durumlar karşısında kullanılan kalıplaşmış sözlere yer verilmiştir. “Kültürden Kültüre” köşesinde “Geleneksel Oyunlar” başlığı altında gölge oyunları örneklendirilerek Türkiye'den Karagöz Oyunu, Çin'den Longdong Oyunu, Japonya'dan ise Bunraku Oyunu'na yer verilerek öğrencilerden de kendi ülkelerindeki benzer oyunlardan bahsetmeleri istenmiştir. A2 kitabının “Neler Yapabilirsiniz?” başlıklı son ünitesinde ise en dikkate değer kültür aktarımı unsuru olarak “Kültürden Kültüre” köşesindeki Anadolu'dan Zeybek, Brezilya'dan Tango ve Afrika dansı dikkati çekmektedir.

İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi (DİLMER) öğretim elemanları tarafından hazırlanan Temel Düzey (A1, A2) İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'nın her şeyden önce titiz bir ekip çalışmasının ürünü olduğu; Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne göre hazırlandığı görülmektedir. Bu setin en önemli tarafı temelde Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken özelde de öğrencinin kaynak kültürle öğrenmekte olduğu hedef kültür arasında bir denge gözetmesi ve hem kültür aktarımı hem de kültürlerarası iletişimsel yeterlilik noktasına önem vermesidir. Özellikle setin tamamındaki her bir ders kitabında, her ünite sonunda “Kültürden Kültüre” köşesinin üniteyle örtüşecek şekilde verilmesi hedef kültürün aktarılması ve öğretilmesi noktasında çok önemlidir.

Burada bir noktayı da belirtmeden geçemeyeceğim. Bildiri konusunu belirleme ve hazırlama sürecinde dört ayrı seti değerlendirmek istemiştik, ancak süreyi kullanma ve siz değerli dinleyicileri sıkımsama adına Ankara Üniversitesi TÖMER'in Yeni Hitit, Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Yedi İklim Türkçe, setlerini bir başka çalışmada değerlendirmeye karar verdim. Bildirimizde yer veremediğimiz Ankara Üniversitesi TÖMER'in Yeni Hitit ile Yunus Emre Enstitüsü'nün Yedi İklim Türkçe setlerinin de hem Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesiyle ilgili hususlarda hem de kültür aktarımı konusunda çerçeve programa göre hazırlandıklarını, alana çok önemli katkılarda bulduklarını belirtmeliyim. Özellikle Yedi İklim Türkçe öğretim setindeki ünite sonlarında “Kültür Çağlayanı” köşelerinin bulunması, kültür aktarımına verdikleri önemin göstergesi olarak düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde belirlenen seviyeye uygun beceriler doğrultusunda Türk kültürüne ait unsurların tespit edilerek verilmesi, hem dil öğrenme sürecini hızlandıracak hem de hedef kitlenin kültürlerarası iletişimi sağlama ve içinde bulunduğu ortama alışma süreci pozitif yönde geliştirecektir. Bu durum yurt dışındaki yabancılara Türkçe öğretim sürecinde de önem arz etmektedir. Burada en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Dolayısıyla her ne kadar son dönemde yazılan kitaplar; resimleme, karakterlerin yansıtılması, Türk toplumuna ait, gündelik yaşam, sosyal çevre, maddi ve manevi kültür değerlerinin farklı şekillerde yansıtılmaya çalışılması gibi hususlarda yeterli olsa da kitap yazan komisyonların- istisnalar hariç -kültür aktarımı hususunu öncelikler arasına almadıkları düşünülmektedir. Kitap yazarken nasıl ki öncelikli olarak seviyeleri belirleyip bu seviyelere uygun kelime kadrosuyla metinler oluşturuyorsak, bu süreçte her seviyede ve beceride mutlaka kültürel unsurların da verilmesine dikkat etmeliyiz. Kültür aktarımını yalnızca okuma becerisine göre yazılan metinler içinde değil, dil öğretimine katkıda bulunan bütün becerilere yaymak durumundayız. Özellikle, dili öğrenen hedef kitlenin okuma ve konuşma becerilerine yönelik uygulamalarında kültür aktarımı sağlanması iletişim becerilerini hızlı bir şekilde geliştirecektir. Bu hususları göz önüne alarak ders kitaplarında bulunmasını düşündüğümüz hususları ana hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ndeki tanımlanmış seviyelere uygun olarak kültürel unsurları önceden tespit edilmeli ve tekrara düşülmeden mümkün olduğunca geniş bir şekilde verilmelidir.

Kültür aktarma sürecinde yalnızca hedef kültür değil aynı zamanda kaynak kültür ve sınıf içinde farklı coğrafyalardan gelen öğrencilerin de kültürleri dikkate alınmalıdır. Burada hem ders kitabındaki seçimlerin hem de öğretim elemanlarının sınıf içindeki öğrenci profiline göre hareket etmelerinin büyük önemi vardır. Özellikle konuşma becerisi uygulamalarında, sınıf içindeki hazır bulunuşluk durumu da göz önüne alınarak bütün öğrenciler sınıfta aktif hâle getirilmeli. Kültür unsurlarıyla ilgili konuşulduğunda her öğrenciye mutlaka konuşma şansı verilmeli, söylediği şeyler diğer kültürlere göre farklılık gösterse dahi hoşgörülle, makul karşılmalıdır. Bu durum öğrencinin hem kendi kültürüne olan bağının devamını sağlar hem de hedef kültüre karşı ilgisinin her zaman açık olmasına katkıda bulunur. Örneğin, Türkiye'de çorbalardan bahsederken Kenya'dan gelen bir öğrencinin Ugali çorbasını anlatmasını ve âdeta dünyanın en güzel yemeği olarak tanıtmalarını, kendi kültürüne yapılmış bir hizmetin göstergesi olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla derslerde özellikle her öğrenciye söz verip sonuna kadar dinlemek hem onun öz güvenini kazanmasına hem de kültürüne ait değerleri paylaşma sonucunda mutlu olmasına yetecektir.

Kültür aktarımı ve kültürlerarası iletişimsel yeterlilikle ilgili hususlar bütün beceriler içinde sarmal olarak verilmelidir. Bu uygulama bütün becerilere ve dilbilgisi öğretimine de yayılmalıdır.

İncelediğimiz ders kitaplarında metinlerin yazımı, seçimi, kelime öğretimi ve zamanların kullanımı konusu çok ön planda değildir. Özellikle temel düzeyde seçilen metinlerde sınırlı sayıda kelime kullanıldığı için A1 düzeyindeki kitaplarda kültür unsurlarına rastlamak pek mümkün olamamaktadır. Bu tür durumlarda İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ve Yedi İklim Türkçe ders kitapları örnek alınarak en azından ünite veya bölüm sonlarına kültür unsurlarının aktarıldığı bölümler veya köşeler oluşturulmalıdır.

Türkçenin yabancı dil öğretimiyle ilgili yazılan ders kitaplarının kapak tasarımı, baskı ve kağıt kalitesi, sayfa düzeni (mizanpaj), seviyelere göre hazırlanmış metinlerle ilgili resimleme çalışması, sayfaların yoğunluk noktasında standart olması, renk uyumu vb. oluşturulacak algı noktasında çok önemli olup kültür aktarımını etkileyecek hususların başında gelmektedir. Belirtilen hususların öğrencideki öğrenme arzusuna doğrudan etkisi yadsınamayacağı dikkate alınarak gerekli hassasiyet gösterilmelidir.

Ders kitaplarında konuşma becerisi içinde zaman zaman dikkatimizi çekse de gündelik konuşma diline ait, çeşitli ortamlarda kullanılan kalıp ifadelere, basit şekliyle deyimlere, özlü sözlere de yer verilmelidir.

Kaynakça

Aydemir, Y. vd. (2014), Gazi Üniversitesi TÖMER, Yabancılar İçin Türkçe A1, A2 Temel Düzey, Ankara: Gazi Üniv. TÖMER Yayınları.

Bayezit, H. (2013), *Yabancı Dil Ders Kitaplarında Dil Öğrenme Stratejileri*, Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları: 455-470.

Göçer, A. (2013), *Türkiye’de Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi*, Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları: 171-179.

Melanlıoğlu, D. (2013), *Kültürlerarası İletişim Odaklı Yaklaşım*, Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları: 129-134.

Yılmaz, M. Y. vd. (2015), İstanbul, Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, A2, İstanbul: İstanbul Üniversitesi DİLMER Yayınları.

Vargelen, H. (2013), *Kültürlerarası İletişimsel Yeterlilik Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Zorbaz, K. Z. (2013), *Yabancılar İçin Türkçe Öğretiminin Tarihi Seyri*, Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları: 159-169.

